

הגעתה של אניית המעפילים 'יהודה הלוי' לא הפתיעה את הצי הבריטי. האנייה הייתה במעקב המודיעין מרגע רכישתה. הצי בסיוע חיל האוויר המלכותי ליוו אותה כבר מאזור סיציליה ולאורך כל דרכה ארצה.

לעומת זאת לדרגים המדיניים הייתה הפלגת האנייה תפנית וחידוש. במאי 1947 ערב יציאתה של האנייה להפלגה נתמנתה ועדת UNSCOP ואחת מציפיותיהם של הבריטים מאותה ועדה הייתה לפתור את בעיית העקורים באירופה לאו דווקא באמצעות עלייה לא"י. לטעמו של בויון, שר החוץ הבריטי, הייתה ההעפלה מעשה של ארגון קיצוני וציני (ארגון ה'הגנה') המנצל את מצוקתם של ניצולי השואה חסרי בית ומנתב אותם, כמעט בעל כורחם לא"י.¹ נהירתם מלאת ההתלהבות של קהילות יהודיות נוספות שלא חוו את השואה שמטה את הקרקע מתחת לטיעון זה.

קשה להתעלם גם מהפתעתו של המוסד לעליה ב' עצמו מסיפורה של האנייה. כשנשלח יאני אבידוב, איש המוסד בויון לצפון אפריקה, שבועות ספורים קודם לכן היה זה בעיקר עקב הצרת צעדיו של המוסד בארץ זו. ניסיונו הקודם של אבידוב בהעלאת יהודי המזרח, מסוריה ומעיראק, הוא שהוביל אותו להמליץ בפני הממונים עליו כשעזב את יוון ולצאת לצפון אפריקה.² אבידוב נשלח יחד עם רפאל חמל כדי ללמוד את זירת הפעולה החדשה לקראת הגעתו של צוות גדול יותר אשר יתחיל באיתור המועמדים לעלייה ובהקמת מחנה הכשרה למעפילים המיועדים.³

הודעתו של אבידוב, ב-22 באפריל, שלושה שבועות אחרי הגעתו כי ישנם 600 עד 700 מועמדים וכי הוקם מחנה הכשרה וכל שחסר הוא אנייה הדהימה את בכירי המוסד.⁴ בעדותו מספר אבידוב כי שתי מילות קסם סייעו לו במילוי המשימה שלקח על עצמו עוד לפני שהוטלה עליו בעצם היו:

המשיח בא⁵

'יהודה הלוי' הייתה ספינת קיטור קטנה בעלת תפוסה של 250 טון שנבנתה בשטלנד בשנת 1887. היא פעלה כספינת חופים בשם The Earl of Zetland באזור

¹ ליברך – מאבק, עמ' 28 (בערך) אם אפשר צריך למצוא מקור חד יותר

² לספר על יאני אבידוב

³ באותו שלב היה שם רק אפריים פרידמן שליח הקיבוץ המאוחד באלג'יר)

⁴ המוסד עמ' 54

⁵ לצטט מיאני

האיים הברידיים שבמערב סקוטלנד. בשנת 1946 הועמדה למכירה בנמל אברדין, נרכשה על ידי סוכן האניות היווני פנדליס ונרשמה בשם Annal תחת דגל פנמי.⁶

לאחר רכישתה הועברה האנייה לנמל מרסיי ושם החלו אנשי המוסד להכינה להפלגת מעפילים. תוך כדי הכנתה התקבל דיווחו של יאני אבידוב מאלג'יר על מוכנותם של 600 עד 700 מעפילים שם והוחלט כי האנייה תיועד להבאתם.⁷

צוות ההכנה במרסיי כלל מספר אנשי מוסד, ביניהם גדעון שוחט וכן פועלי מספנה מקומית. ההכנות כללו בניית דרגשי עץ, הוספה של שתי סירות עץ גדולות וכן טעינה של 100 טון פחם, מים ומזון.⁸

למפקד ההפלגה מונה ישראל חורב ולמלווה איתן שפושניק – שניהם אנשי פלי"ם, כגדעוני' הצטרף להפלגה יעקב נצר. הצוות השכיר כלל רב חובל ספרדי בשם וילי לגונה, צוות ימאים וסיפונאים גם הם ספרדים ושני מכונאים - איטלקי וצרפתי.⁹

לאחר סיום ההכנות יצאה הספינה ממרסיי לחוף העמסה שנמצא כעשרה קילומטרים מזרחית לעיר הנמל טנס שלחוף אלג'יר. כבר בתחילת ההפלגה התברר כי האנייה איטית במיוחד ומהירותה אינה עולה על שלושה קשרים.¹⁰ מנוע הקיטור המיושן של האנייה צרך פחם ומיים בכמות לא סבירה ונראה היה שהפחם לא יספיק, למקרה כזה הנחה המוסד את חורב להגיע ישירות לקפריסין.¹¹

המעפילים המיועדים, כ-600 איש חלקם הגדול ממרוקו אליהם נוספו מספר משפחות מאלג'יר ומטוניס, נאספו על ידי תנועת 'החלוץ' למחנה הכנה שהוקם על ידי יאני אבידוב והוסווה כמחנה נופש.¹²

ההעמסה תוכננה להתבצע בליל ה-10 במאי. אנשי המוסד באלג'יר התקשו להעביר למטה המוסד באירופה אתר מפגש המסומן על גבי מפה ימית או לפחות בהגדרת קו יאני אורח ורוחב ומפקד האנייה נאלץ לסרוק את קו החוף ממזרח לעיר טנס כשהוא מחפש מדורה גדולה כסימן מוסכם להזדהות.¹³

---

⁶ לצטט

⁷ המוסד עמ' 54

⁸ לקשר

⁹ אהרוני – מטות, עמ' 888.

¹⁰ יהודה בן צור באתר הפלים

¹¹ יומן המוסד 85

¹² לקשר

¹³ יהודב בן צור באתר הפלי"ם

ב-10 בחודש חלפה הספינה לאורך החוף המיועד בניסיונה לאתר את נקודת המפגש עוד לפני רדת החשיכה, משאתרה אותה התרחקה כדי לא לעורר חשד. כשהשתררה חשיכה מוחלטת חזרה האנייה לקרבת החוף והטילה עוגן.¹⁴

המרחק בין מחנה ההכנה וחוף העמסה היה קילומטרים בודדים. המעפילים המיועדים החלו להגיע והתקבצו על החוף, הצעירים עשו את הדרך מהמחנה רגלית והמבוגרים הוסעו במשאיות במספר סבבים.¹⁵

אנשי המוסד שכרו את שירותיהם של מספר דייגים מקומיים להובלת המעפילים מהחוף לאנייה אך אלה לא הגיעו. לבסוף הורידה הספינה במנופיה את שתי סירות העץ שהיו על סיפונה ואת סירת השירות שלה ואלה החלו להעביר את המעפילים בסבבים.¹⁶ העבודה התנהלה באיטיות רבה. קשה היה לארגן את המעפילים בקבוצות ולהעמידם בתור. גם תוואי החוף לא סייע, החוף היה מסולע ולא ניתן היה להחיק בו את הסירות, הן הגיעו למרחק עשרה עד עשרים מטרים מקו המים והמעפילים נאלצו להגיע לסירות כשהם הולכים במים עד גובה מותניהם. גם כך ניגפו הסירות מידי פעם בסלעי הקרקעית.¹⁷

לקראת חצות הגיע למקום סיור של הז'נדרמריה הצרפתית, האנייה הרימה עוגן ומיהרה להסתלק. הנותרים על החוף נעצרו על ידי המשטרה וכך גם יאני אבידוב. המוסד הפעיל את קשריו הענפים, יאני אבידוב הפעיל את תושייתו ולאחר יומיים שוחררו כולם.¹⁸

קטיעתו של תהליך ההעמסה גרמה לכך שמשפחות נחצו, חלקן נשארו בחוף וחלקן הפליג, ילדים בלא הוריהם או הורים ללא ילדיהם, הדבר גרם למהומה רבה על הסיפונים ומהמלווים נדרש מאמץ רב להרגיע את המעפילים ולהשליט סדר באנייה.¹⁹

לאחר מספר שעות הפלגה החל הים לסעור וישראל חורב החליט להיכנס לנמל קטן, להסתתר מהסערה ולרכוש בהזדמנות זו עוד מזון. כניסתה של האנייה לנמל גררה בירורים ועיכובים ונדרשה פעולה נמרצת של אנשי המוסד כולל שוחד כדי לשחררה.²⁰

---

¹⁴ "ספינת המעפילים יהודה הלוי" יהודה בן צור באתר הפלים

¹⁵ יאני אבידוב

¹⁶ עדותו של חרקובסקי באתר הפלים

¹⁷ לקשר

¹⁸ לקשר

¹⁹ יהודה בן צור באתר הפלים

²⁰ שמו של הנמל טרם הוברר. מברקי המוסד עמ' 65

לאחר ששחררה הפליגה הספינה מזרחה, לכיוון פלרמו שבסיציליה. האנייה הגיעה לנמל פלרמו ב-16 במאי והחלה לטעון פחם ומזון. הגעתה של האנייה לא נשמרה בסוד, המעפילים התפזרו בנמל לעיסוקים שונים והמלווים לא הצליחו לשלוט בהם.²¹ הרכישה הגדולה של כמויות המזון העלתה חשדות, כוח של המשטרה המקומית הגיע לאנייה והחל לברר את פשר שהייתה של האנייה בנמל, את זהות נוסעיה ואת יעדה. נדרשה התערבות של עדה סרני כדי לשחררה.²² כן נתבקשה סרני לסייע בטיפול רפואי לילדה מבנות המעפילים שחלתה.

לבסוף, ב-19 במאי בשעה 18:00 שוחררה האנייה ויצאה לדרכה. עם צאתה התקרבה אליה הפריגטה HMS Whitesand Bay (K633) ומכאן למעשה החל ליוויה של האנייה.²³

האנייה הפליגה באיטיות רבה, שני קשרים, לאחר שלושה ימים החלה סערה והספינה הסתתרה בקרבת האי לינוזה, לאחר מכן המשיכה מזרחה.

לאחר יציאתה מסיציליה נקבע כי שם הספינה יהיה 'יהודה הלוי' על שם גדול המשוררים והפילוסופים העבריים בימי הביניים בספרד. שמו, שירו 'ליבי במזרח' וסיפור עלייתו ארצה נועדו לקשור את יהדות צפון אפריקה למפעל ההעפלה.²⁴

בשלב זה הגתה עדה סרני רעיון להפגיש את הספינה ולהעביר אליה את מעפילי 'מורדי הגיטאות' אך תכנית זו לא יצאה אל הפועל.²⁵ הספינה המשיכה באיטיות מזרחה כשהיא מלווה על ידי ספינות הצי הבריטי, השיח בין הספינות התנהל בעיקר באיתות אור, לשאלה מה יעדה של האנייה ומי הם נוסעיה ענה חורב כי היעד הוא תעלת סואץ וכי הנוסעים הם פועלים שנשכרו לנקות את התעלה...²⁶ המפקדים הבריטיים ידעו ללא ספק את יעד האנייה וזהות נוסעיה אך נמנעו מהפרת חופש השייט כל עוד נמצאה הספינה בים בין לאומיים.

ב-31 במאי כשהייתה הספינה במרחק 30 מייל מחופי א"י מלווה על ידי המשחתת 'היידון' והפריגטה 'וויטסאנד ביי' הצטרפה לכוח ספינת הסלופ 'פיקוק' ומפקדה, סגן - אלוף קורי Commander E.N.V. Curry מעצם בכירותו קיבל את הפיקוד על האירוע.²⁷

---

²¹ עדותו של פורטה באתר הפלים

²² יומן 20.5 סבתא יצאה אתמול

²³ לקשר לא מניאן

²⁴ לחבר לשמות של בן צור

²⁵ לקשר למורדי

²⁶ יהודה בן צור באתר הפלים

²⁷ ניאן - פטרול עמ' 111.

ישראל חורב לא נתן סיכוי למאבק בצוותי ההשתלטות, מצבם החברתי והמשפחתי (משפחות שהופרדו) לא אפשר ארגון יעיל וחלוקה לקבוצות.²⁸ הבריטים הצליחו לשכנע את חורב להפליג לכיוון חיפה אך כשניסו המשחתות לגשת ולהעביר צוותי השתלטות החלה האנייה לתמרן בפראות. התמרונים לא עזרו, מהירותה הנמוכה של האנייה אפשרה למשחתת 'טליבונט' ולסלופ 'פיקוק' להיצמד לדפנותיה ולהתיז עליה מים בזרנוקים לאחר מכן הועברו צוותי ההשתלטות שהפעילו חזזים ורימוני גז, הם לא נתקלו בהתנגדות חזקה.²⁹ המלווים חיבלו במנוע האנייה ושולת המוקשים Skipjack גררה את האנייה אל הנמל. ב-1 ביוני הועלה המעפילים על סיפונה של 'אושן ויגור' והובלו לקפריסין.³⁰

לקחים המבצעיים של הבריטים היו שאניות ה'סלופ' מסורבלות ואיטיות לביצוע פעולות השתלטות, המפקד הבריטי מציין שלמרות שלא היו פצועים באירוע ירדו חלק מהמעפילים חבושים וכתמי דיו אדום על תחבושותיהם כדי להשיג אהדה וסימפטיה מצד בעיתונאים שחיכו על הרציף.³¹

את העובדה שיהודים שאינם ניצולי שואה כמהים גם הם לעלות לארץ ישראל מנסה סטיוארט ניניאן (מחברו של The Palestine Patrol) ליחס למאמץ מיסיונרי של המוסד:

Mossad had been recruiting with missionary zeal in North Africa, where the Jewish inhabitants were at first not inclined to see much point in going to Palestine

המוסד היה מגייס בלהט מיסיונרי בצפון אפריקה, שם לא ראו הילידים היהודים טעם רב בעלייה לארץ-ישראל.³²

---

²⁸ עדות חרקובסקי באתר

²⁹ ניניאן - פטרול ???

³⁰ דבר, יום ראשון, יוני 01, 1947; מדור Front page

³¹ ניניאן פטרול 111 אבל לנסות להביא מדוח קוריי אם יש

³² ניניאן - פטרול עמ' 110.

